

Els orígens de la cançó «Plany»

Una excursió de l'Enric Morera i en Jaume Massó al Bassegoda i unes cançons catalanes inèdites

El 1896, Jaume Massó i Torrents va publicar *Croquis pirinencs*. En un dels últims capítols narrava l'escena d'una nit d'hivern al Bassegoda. L'episodi tenia un fonament real: unes noies canten i un músic anota una melodia.

ANNA COSTAL I

JOAQUIM RABASEDA > TEXT

Un dia incert del mes de març de 1895, Jaume Massó i Torrents, Joaquim Casas, Juli Vintró i Enric Morera van arribar a l'estació de tren de Girona. Van agafar el cotxe de cavalls fins a Besalú i després el matxo fins a Tortellà. L'endemà van pujar a Talaixà i van baixar pel camí entre balmes que condueix a la vall de Sant Aniol. Tot seguit van enfilar per un tàlveg en direcció al coll Roig, entre la serra de Banyadors i el Martanyà. Després d'una fageda van arribar a una pagesia i van demanar per passar-hi la nit.

Davant la llar, les noies de la casa els van cantar «La mala nova», «La nina encantada», «L'Antonia», «L'Alabau». Morera va agafar el llapis i el paper pautat i es va posar a transcriure les melodies. De manera paral·lela, Massó escrivia les lletres. Eren entre les 10 i les 12 de la nit. Mentre els excursionistes anotaven la veu de la terra, la mare va demanar als homes que deixessin de badar i que es posessin a pelar patates. Abans d'anar a dormir, els quatre excursionistes van sortir a fora per contemplar el paisatge obscur.

© ARXIU FOTOGRÀFIC CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

El matí següent, es van llevar quan els homes ja eren a la feina. La «Tereseta» els va acompanyar fins al cim. En baixar, van continuar el camí per l'altre vessant de muntanya. Es van aturar un moment a can Nou. Probablement l'excursió va acabar a l'estació de tren de Figueres, on van emprendre el retorn a Barcelona.

Prop de la llar, les noies de la casa els van cantar. Morera va agafar el llapis i el paper pautat i es va posar a transcriure les melodies

<< *Els quatre excursionistes al balcó de can Nou de Bassegoda. Enric Morera és el primer a la dreta.*

Una font literària

Jaume Massó i Torrents va amagar la data de l'excursió, la identitat dels personatges i el nom del mateix mas on havien passat aquella nit d'hivern. Era la seva opció literària. Trenta-set anys després, a la inauguració del curs 1932-1933 del Centre Excursionista de Catalunya, Pelegrí Casades donava pistes per posar rostres als quatre excursionistes i datar l'episodi [*Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*,

núm. 451, p. 362-363]. El seu record no era exacte, i va donar un títol nou al capítol: «Una nit a can Principal de Ribelles». Ribelles era un poble del municipi de Bassegoda, que es va annexionar a Albanyà el 1969. Per altra banda, can Principal no era un lloc real. Es tractava d'un altre error de memòria, ja que es volia referir a can Principi. En qualsevol cas, les equivocacions de Casades han permès localitzar el lloc exacte on Enric Morera va escoltar per primera vegada «Plany».

Aquest setembre, l'Ajuntament d'Albanyà ha cedit a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà la documentació de l'antic municipi de Bassegoda. Vam poder consultar aquests fons just abans, el juny. Volíem localitzar el mas i comprovar si la descripció literària de Massó i Torrents coincidia amb les informacions registrades en els diferents padrons i registres censals. Segons l'escriptor, «els de la casa eren marit i muller i deu fills de totes mides; ademés hi havia pastor i porqueirola». També escrivia que hi havia «dues germanes», «quatre fills més grans» i «un xicotet d'un any». Un total de dotze persones en un mas de Ribelles.

El padró general de 1894 concretava que Joan Molins i Maria Barris, amb els seus fills Andreu, Feliu, Teresa, Esteve, Teresa [sic], Matilde i Joan, vivien a la casa 17 de Ribelles. El cens de població de 1898 afegia que també

<< **Jaume Massó i Torrents i Joaquim Casas davant l'església de Sant Aniol d'Aguja el març de 1895, just abans d'encaminar-se cap a can Principi.**

hi vivien dos germans més, Cànida i Miquel, nascut possiblement el 1893. Sense comptar el pastor i la porqueirola, el grup coincideix força amb la descripció literària de *Croquis pirinencs*. Cap altra de les cases registra un nucli familiar semblant. La confirmació definitiva, tanmateix, va ser fruit de l'atzar. El dia que consultàvem aquesta documentació a Albanyà, coincidíem sense saber-ho amb Albert Molins, qui va confirmar-nos immediatament que la família Molins i Barris vivien a can Principi.

Teresa Molins i Barris

La Teresa Molins i Barris, la primera filla amb aquest nom, va ser una de les noies que va cantar a can Principi. Fou ella qui acompanyà els excursionistes

al cim del Bassegoda. Havia nascut el 12 de novembre de 1879. El 17 de setembre de 1899 es va casar amb Isidre Coma a l'església de Sant Julià de Ribelles. Van viure un parell d'anys a un mas d'Oix i després es van traslladar a Montagut. No sabia llegir ni escriure. El seu destí social estava determinat per una tradició antiga. La seva història posterior es troba als documents administratius dipositats a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa.

Però hi ha una altra Teresa, engendrada literàriament pels modernistes. Cap al juliol de 1897, Morera va publicar «Plany», la segona entrega de *Cançons Catalanes*. La peça posava una nova lletra a la melodia de «L'Alabau». Segons explicava el compositor a les notes que acompanyen la partitura, «aquesta ermosa melodia's va ser cantada per primer cop per una noia de quinze anys, prop del puig de Bassegoda. Era una impressió emocionant la que produïa tant la fresca veu de la pageseta com el lloc esplèndid on cantava». Durant més de cent anys, el personatge ha ajudat a construir certa consciència musical de país.

La Teresa Molins i Barris, la primera filla amb aquest nom, va ser una de les noies que va cantar a can Principi. Fou ella qui acompanyà els excursionistes al cim del Bassegoda

Anna Costal i Fornells i Joaquim Rabaseda i Matas
formen part del Grup de recerca en Interpretació i creació musicals (2014 SGR 1382) de l'Escola Superior de Música de Catalunya.